

Που και γιατί είναι χρήσιμη και συμβάλλουσα η φιλοσοφία στη Φυσική Αγωγή;

Κοσμάς Σκαβάντζος

Καθηγητής Φυσικής Αγωγής, Διδάκτορας Φιλοσοφίας Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Περίληψη

ΣΚΑΒΑΝΤΖΟΣ Κ. Που και γιατί είναι χρήσιμη και συμβάλλουσα η φιλοσοφία στη Φυσική Αγωγή; *Κινησιολογία*, Τομ. 5, Τεύχος 1, Σελ. 40-48. Στο παρόν άρθρο μας θέτουμε προς ανάλυση και απάντηση ευθέως το κάτωθι ερώτημα (Q1) πού μπορεί να είναι χρήσιμη η Φιλοσοφία (ως εργαλεία, ως μέθοδοι, ως θεωρία, ή ως πρακτική) σε μία νέα επιστήμη, όπως η Φυσική Αγωγή. Στο άρθρο αυτό ο σκληρός πυρήνας είναι η σχέση της Φιλοσοφίας με τις επιστήμες και αντίθετα. Προσπαθούμε να αναλύσουμε το ερώτημα αυτό επισημαίνοντας πρώτα το γεγονός ότι τόσο η Φυσική Αγωγή όσο και η Φιλοσοφία δεν αποτελούν απλά και ενιαία όντα, αλλά πολύπλοκα ιστορικά μάγματα τα οποία κατασκευάζονται και επανακατασκευάζονται συνεχώς, τόσο από ομάδες όσο και από άτομα. Το ανωτέρω ερώτημα μετασχηματίζεται σε μία επαρκέστερη μορφή (Q2): Πού είναι χρήσιμη και συμβάλλουσα η Φιλοσοφία (ως μελέτη των διαφόρων διαστρωματώσεων του είναι) στην Φυσική Αγωγή νοούμενη ως εφαρμοσμένη επιστήμη; Ακολουθώντας εκθέτουμε την υπόθεση, την οποία θέτουμε ως προαπαιτούμενο σταθερό σημείο της μελέτης μας (ΘΕΣΙΣ 1): η μορφή και ο προσανατολισμός όλης της Φυσικής Αγωγής μέσα στον 21^ο αιώνα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις θέσεις και τις απαντήσεις που θα δώσουμε σε φιλοσοφικά ερωτήματα. Αφού διαχωρίσουμε την Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής από την Φιλοσοφία των Σπορ προχωρούμε επιχειρώντας μία ερμηνεία του όρου 'Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής' (ΦΦΑ), προκειμένου να διασαφηνίσουμε το περιεχόμενό του. Η ΦΦΑ λοιπόν αντιμετωπίζεται τριχώς ως: I. Η φιλοσοφία της ΦΑ (Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής) υπάγεται εν γένει στον κλάδο που ονομάζεται διεθνώς ως Philosophy of Education. II. Η ΦΦΑ (Φιλοσοφία Φυσικής Αγωγής) υπάγεται καθαρά στην Φιλοσοφία της επιστήμης, η οποία μελετά τα οντολογικά και γνωσιολογικά θεμέλια και τα προβλήματα των επί μέρους επιστημών ή τεχνών. III. Η ΦΦΑ (Φιλοσοφία Φυσικής (σωματικής) Αγωγής). Αυτή η εκδοχή υπάγεται σε αυτό που προσφάτως ονομάστηκε διεθνώς ως Philosophy of the body και το οποίο πάλι υπάγεται στο πεδίο που είναι γνωστό ως Philosophy of Mind. Η Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής ενδέχεται λοιπόν να αντιμετωπιστεί ως ένα από αυτά ή ως μία σύνθεση απάντων αυτών. Συνεχίζουμε αναφέροντας κλάδους (όπως η Ηθική, η Οντολογία, η Γνωσιοθεωρία) της διατρωμάτωσης της Φιλοσοφίας, νοούμενης ως συστηματικής σπουδής, μαζί με τα προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν, όταν αυτά τα πεδία φιλοσοφικής διερεύνησης έλθουν σε σχέση με την Φυσική Αγωγή. Το άρθρο μας κλείνει με τα εξής συμπεράσματα. Η Φιλοσοφία μπορεί να παίξει ρόλο θεμελιωτικό, ή ρόλο κριτικό – επαναθεωρητικό σε μία επιστήμη (αυτή της ΦΑ) η οποία έχει ως απόληξή της τον άνθρωπο και ευρίσκεται σε μεγάλα σταυροδρόμια κατασκευής και μορφοποίησης. Τέλος η Φιλοσοφία ως μια άσκηση του διερευνητικού νου και ως μία τέχνη και δεξιότητα μεθοδικής χρήσης των λογικών και πρακτικών μας εργαλείων μπορεί να διευρύνει το ερευνητικό μας μενού κάνοντας το υπεραντικειμενικό αντικείμενο.

Λέξεις κλειδιά: ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΡ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Η σύγχρονη Φυσική Αγωγή (ΦΑ), είναι μια επιστήμη (συγχρόνως δε μία τεχνολογία και τέχνη), η οποία μόλις τον εικοστό αιώνα έκανε τα πρώτα της βήματα ως κλάδος επιστημονικός. Στην πορεία της έως τώρα αποκαλύφθηκε ο σύνθετος χαρακτήρας της ερειδόμενος σε τέσσερα επιστημονικά γένη, σε αυτά των φυσικών και βιολογικών επιστημών (π.χ. Εμβιομηχανική και Φυσιολογία) από την μία, και σε αυτά των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών (π.χ. Κοινωνιολογία Παιδαγωγική, Ιστορία, Φιλοσοφία) από την άλλη¹. Συγχρόνως φάνηκαν και τα πρώτα προβλήματα, όπως το ζήτημα των οντολογικών και γνωσιοθεωρητικών θεμελίων της νέας αυτής επιστήμης αλλά και η ασάφεια και ένδεια στους εμπειρικούς ή θεω-

ρητικούς όρους, γεγονός που μας παραπέμπει σε έλλειμμα θεωρητικό. Μαζί με αυτά υπάρχει και το ζήτημα του ταυτοτικού προσδιορισμού της επιστήμης μας (τούτο εκφράζεται αρχικά με την αναζήτηση του καταλλήλου ονόματος, το οποίο την χαρακτηρίζει) και για αυτό κατά καιρούς έχουν προταθεί πολλά και διαφορετικά ονόματα όπως: Φυσική Αγωγή, Κινησιολογία, Επιστήμες των Σπορ, Επιστήμες της Άσκησης, Σπουδές σχετικά με την ανθρώπινη κίνηση, Σωματική καλλιέργεια και παιδεία κλπ.). Αυτό το τελευταίο αποκαλύπτει το πρόβλημα στον ακριβή καθορισμό του γνωστικού αντικειμένου, και αποτελεί από μόνο του μέγα ζητούμενο. Τα ζητήματα αυτά μόνον του πρίσματος της Φιλοσοφίας της Επιστήμης (Philosophy of Science) και της Μεταφυσικής θα μπορούσαν να φωτιστούν.

Στο άρθρο αυτό λοιπόν θα παραθέσουμε τα επιχειρήματα τα σχετικά με την σημασία και την χρησιμότητα την οποία μπορεί να διαδραματίσουν η σπουδή, τα εργαλεία

Επικοινωνία

Σκαβάντζος Κ. kosmasyellow@yahoo.gr

και τα ερωτήματα της Φιλοσοφίας στην θεμελίωση, στον επαναπροσδιορισμό και, εν τέλει, στον σχεδιασμό της σύγχρονης ΦΑ, ως μίας εφαρμοσμένης επιστήμης περί την ανθρώπινη κίνηση. Η σχέση των δύο αντικειμένων δηλαδή της ΦΑ και της Φιλοσοφίας όμως θα μας δώσει ένα νέο πεδίο έρευνας, την Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής (ΦΦΑ). Θα κάνουμε λοιπόν κατ' ανάγκην μία ερμηνεία του όρου ΦΦΑ αντιδιαστέλοντάς την από την υπάρχουσα επί πολλά έτη Φιλοσοφία των Σπορ. Επιθυμούμε να δείξουμε -κυρίως στους νέους επιστήμονες της ΦΑ- ότι η μελέτη της Φιλοσοφίας και η συσχέτισή της με την ΦΑ δεν αποτελεί μια δευτερεύουσα και άχρηστη ασχολία, έτσι για να γεμίσουμε ένα κενό στο ήδη βαρύ αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της Φυσικής Αγωγής, αλλά μία ασχολία με καθοριστική σημασία. Διότι στην βάση και στα θεμέλια απασών των επιστημών και τεχνών υπάρχουν πρώτες υποθέσεις μη περαιτέρω αναγώγιμες και φιλοσοφικά προβλήματα.

Η ανάλυση και οι δυσκολίες του ερωτήματος

Ξεκαθαρίζουμε εξ αρχής ότι το υπό εξέταση ζήτημα το οποίο και διατυπώνεται στον τίτλο έχει τουλάχιστον μία βασική δυσκολία. Πολλά ερωτήματα φαίνονται απλά, αλλά μία τυπική ανάλυση σε αυτά αποκαλύπτει την πολύπλοκη φύση τους. Για αυτήν είναι συνήθως υπεύθυνος κάποιος όρος ή όροι του προβλήματος, και επί του προκειμένου έχουμε τουλάχιστον τρεις όρους. Άρα τα ερωτήματα αυτά χρήζουν ανάλυσης, διόρθωσης και επαναδιατύπωσης. Ξαναδιαβάστε τον τίτλο. Φαίνεται πώς θα αντιπαραβάλλουμε ένα σταθερό και ενιαίο αντικείμενο δίπλα σε ένα άλλο προκειμένου να βρούμε κάποια σχέση τους, για αυτό και η ενική διατύπωση (η Φιλοσοφία στην ΦΑ). Όμως η εικόνα αυτή που δημιουργείται από την γλωσσική διατύπωση είναι μάλλον παραπλανητική. Για να το πούμε με μια αναλογία το ερώτημα του τίτλου μας δεν είναι του ίδιου τύπου (αν και έχει την αυτή λογική δομή) με τα ακόλουθα: «λοιπόν πού είναι χρήσιμη η Σταματούλα στον Θανάση;» ή «που είναι χρήσιμη η κατσαρόλα αυτή στην κουζίνα μου;» Ο Θανάσης είναι ένα πρόσωπο με συγκεκριμένη ταυτότητα, όπως και η Σταματούλα. Αλλά και η κατσαρόλα είναι ένα ενιαίο πράγμα. Το πρόβλημα με το ερώτημά μας έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει μία ενιαία, πάγια και αποτελεσμένη Φιλοσοφία, αλλά μάλλον φιλοσοφίες (όπως η φιλοσοφία του πραγματισμού, η αναλυτική φιλοσοφία, η φιλοσοφία της φαινομενολογίας, του υπαρξισμού κ.λπ.). Ούτε όμως υπάρχει μία πάγια και αποτελεσμένη ΦΑ, αλλά μάλλον πολλές. Υπάρχει λ.χ. η ΦΑ ως Gym class, ως Αθλητική αγωγή, ως Αγωγή μέσα από το σωματικό στοιχείο, ως Physical literacy (ο όρος αυτός είναι της Margaret Whithhead) κλπ.

Η Φιλοσοφία και η ΦΑ, όπως και άλλα αντικείμενα, λ.χ. η Φυσική, δεν είναι ενιαία και σταθερά πράγματα, αλλά μάλλον εύκαμπτα σύνολα-δομές. Αποτελούν, δηλαδή, ανθρώπινες εύπλαστες κατασκευές και περιέχουν: έννοιες, κρίσεις (αναγώγιμες ή μη), ένδοξα, συλλογισμούς, θεωρίες, εφαρμογές, θεσμούς, πρόσωπα, έργα-σταθμούς και πρακτικές. Και όλα τα ανωτέρω σε ένα ευαίσθητο και αεί κινούμενο μάγμα, το οποίο αλλάζει βάσει ανθρωπίνων ενεργειών και κοινωνικών-ιστορικών γεγονότων. Εάν αντιληφθεί κάποιος καλά την εικόνα που περιγράψαμε έχει την τάση

να εγκαταλείψει το εξεταζόμενο ζήτημα.

Τι ζητάμε λοιπόν στο κείμενο αυτό; Ζητάμε κυρίως την σχέση² δύο πραγμάτων ή μάλλον ιστορικών κατασκευών (η χρησιμότητα, ή η συμβολή του χ στο ψ), τα οποία δεν είναι μονοειδή, αλλά εμφανίζονται αμφότερα ως σύνθετα ιστορικά μάγματα. Το φιλοσοφικό πρόβλημα δεν είναι να πούμε απλώς ότι η Φιλοσοφία σχετίζεται με την ΦΑ (το χ σχετίζεται με το ψ), διότι η απλή διαπίστωση σχέσης υπο οιαδήποτε μορφή δεν αποτελεί πρόβλημα. Θα πρέπει να υπάρχει κάτι στην φύση των δύο αυτών πραγμάτων (του χ και του ψ) που να θέτει την όποια σχέση (συμβολής, ή χρησιμότητας, ή σύνθεσης) υπό φιλοσοφική διερώτηση. Με μία άλλη διατύπωση το ερώτημά μας λαμβάνει την μορφή: (Q1) πού μπορεί να είναι χρήσιμη η Φιλοσοφία (ως εργαλείο, ως μέθοδοι, ως θεωρία ή ως πρακτική) σε μία νέα επιστήμη³ όπως η ΦΑ;

Για να απαντήσουμε πρέπει να γνωρίζουμε επαρκώς και το ένα αντικείμενο και το άλλο, όχι μόνο πώς είναι αυτά κατά την φύση τους, αλλά και πώς λειτουργούν και, επίσης, πώς και προς τα πού κινούνται και εξελίσσονται, άρα ποιον ρόλο καλούνται να διαδραματίσουν μέσα στον 21^ο αιώνα. Τα προαπαιτούμενα για μία επαρκή αναμέτρηση με το ζήτημα είναι πολλά και σοβαρά. Διότι εάν έχουμε την Φυσική Αγωγή ως χ , ως ψ , ως ν , ως ζ και ως ω (έστωσαν αυτά τα μέλη του Α συνόλου) και από την άλλη την Φιλοσοφία ως α , ως β , ως γ , ως δ και ως ϵ (έστωσαν αυτά τα μέλη του Β συνόλου), τότε η απάντηση είναι μία υπό την προϋπόθεση να αντιπαραβάλλουμε ένα μέλος του Α με ένα μέλος του Β συνόλου, όπως την φιλοσοφία ως β με την ΦΑ ως ω . Εάν όμως αφήσουμε το ερώτημα έτσι γενικό, και συνδυάσουμε τα πέντε με τα πέντε, τότε τα πεδία έρευνας, βάσει του συνδυαστικού λογισμού (combinational calculus) είναι κοντά στα χίλια! Ξεκαθαρίζουμε εξ αρχής ότι όσον αφορά την Α ομάδα θα εκλάβουμε την ΦΑ μόνον ως εφαρμοσμένη επιστήμη, και όχι ως τέχνη, ή ως τεχνολογία του εαυτού, ή ως τρόπο ζωής. Όσον αφορά την Β ομάδα μπορούμε να αφήσουμε γενικό το ερώτημα, άρα να υποθέσουμε την Φιλοσοφία με πέντε όψεις, δηλαδή και ως λογική ανάλυση, και ως φαινομενολογία και ως υπαρξισμό και ως πραγματισμό και γενικά ως πρακτικό τρόπο ζωής. Άρα οι απαντήσεις που πιθανόν θα δοθούν θα είναι μόνο 5. Όμως στην ομάδα Β μπορεί να μην δούμε ιστορικές σχολές, αλλά διαστρωματώσεις του "είναι" (όπως η Ηθική-πρακτική, ή Λογική, η Οντολογία, η Αξιοθεωρία κ.α.) επάνω στις οποίες εργάζεται η φιλοσοφική σκέψη ως συστηματική σκέψη. Επιλέγουμε λοιπόν να κινηθούμε κατά τον τελευταίο τρόπο. Άρα θα έχουμε την Φιλοσοφία ως Ηθική, ως Γνωσιοθεωρία, ως Φιλοσοφία του Νου, ως Λογική ως Μεταφυσική, ως Αξιοθεωρία κλπ. Το ερώτημα Q1 μετασχηματίζεται λοιπόν σε: (Q2) Πού είναι χρήσιμη και συμβάλλουσα η Φιλοσοφία (ως μελέτη των διαφόρων διαστρωματώσεων του "είναι") στην ΦΑ νοούμενη ως εφαρμοσμένη επιστήμη⁴;

Αφού λύσαμε την λογική αυτή σπαζοκεφαλιά με τον τρόπο αυτόν και αφού μορφοποιήσαμε το ερώτημα έτσι, πρέπει ακολούθως να βρούμε κάποια σταθερά σημεία από τα οποία θα αρχίσουμε να σκεπτόμαστε σοβαρά το ζήτημα. της σχέσης και της συμβολής, αλλά και το ζήτημα της ουσιαστικής (και όχι τυχαίας) σύζευξης των δύο αυτών αντικειμένων.

Ο δρόμος προς την σύζευξη

Ας αρχίσουμε λοιπόν από ένα σταθερό σημείο της Φυσικής Αγωγής. Η ΦΑ διεθνώς σε πτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο αποτελείται από ένα ανομοιογενές μωσαϊκό σπουδών⁵, ένα μωσαϊκό από διαφορετικά αντικείμενα και υποαντικείμενα. Αυτά ταξινομούνται σε εμπειρικά και ακριβή, σε ανθρωπιστικά και σε πρακτικά. Όλα αυτά υποτίθεται ότι επιστρατεύονται προκειμένου να μελετηθεί εν τω πλάτει και κατ' επιτομήν ένα πράγμα (ορθότερα ένα ανομοιογενές σύνολο⁶ πραγμάτων), δηλαδή τα φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης (human movement phenomena⁷). Έκαστο από αυτά τα αντικείμενα σπουδής πρέπει να αποδείξει γιατί υπάρχει μέσα στο σύστημα σπουδών, ποιος ο ρόλος του και η σημασία του στην ανάπτυξη του σώματος των γνώσεων ή των πρακτικών. Έχουμε την εντύπωση όμως ότι τα ανθρωπιστικά αντικείμενα μέσα στην ΦΑ αντιμετωπίζουν οξύτερο πρόβλημα ύπαρξης και ρόλου από τα βιολογικά (λ.χ. Ανατομία), ή από τα πρακτικά (λ.χ. Ποδόσφαιρο). Από τα ανθρωπιστικά αντικείμενα η Φιλοσοφία, κυρίως, είναι εκείνη που μέσα στον κορμό των σπουδών της ΦΑ προκαλεί αμηχανία και θυμηδία. Παράδειγμα: δεν δυσκολεύεται κάποιος να πείσει ότι οι ασχολούμενοι με την ανθρώπινη κίνηση χρειάζονται γνώσεις Ανατομίας, ή Φυσιολογίας⁸, ή έστω Ιστορίας, αλλά Φιλοσοφία; Πού είναι χρήσιμο, ή έστω συμβάλλον, αυτό το *sui generis* αντικείμενο, το οποίο έχει αρχαία καταγωγή και δεν ανήκει ούτε στις επιστήμες με την στενή έννοια του όρου, ούτε και στις τέχνες⁹; Αυτό που είπαμε αποδεικνύεται και στην υπάρχουσα πραγματικότητα οργάνωσης των σπουδών της ΦΑ. Τα πανεπιστημιακά τμήματα Φυσικής Αγωγής γενικά δεν έχουν ειδικευμένο προσωπικό (άτομα που έχουν σπουδάσει επαρκώς και ΦΑ και Φιλοσοφία, και όχι μόνο το ένα ή μόνο το άλλο), το οποίο να διδάσκει και να αποδεικνύει με την διδακτική και την ερευνητική του δράση την χρησιμότητα και την συμβολή της Φιλοσοφίας στην διαμόρφωση της σύγχρονης Φυσικής Αγωγής. Αυτή είναι μία λυπηρή διαπίστωση ισχύουσα τόσο έξω, όσο και στην χώρα μας¹⁰.

Η υπόρρητη πεποίθηση των ασχολουμένων με την ΦΑ σε όλες τις βαθμίδες της ότι άλλο η ΦΑ και άλλο η Φιλοσοφία (πολύ κοινότυπο ως σκέψη) προδίδει μία υφέρπουσα επιφανειακή και δισδιάστατη σκέψη, η οποία βλέπει απλώς δύο διαφορετικά (αλλά και αντιθετικά¹¹) σημεία πάνω σε ένα επίπεδο για να το πούμε με την μεταφορά αυτή από την Γεωμετρία. Όταν όμως η σκέψη μας γίνει κατ' ελάχιστον «τριδιάστατη» και δούμε μαζί και την διάσταση του βάθους, τότε υποπτευόμαστε ότι ναι μεν στις δύο διαστάσεις έχουμε δύο διαφορετικά σημεία (την ΦΑ και την Φιλοσοφία), αλλά στην τρίτη διάσταση και εν τω βάθει αυτά τα δύο μπορεί να συσχετίζονται, να αλληλο-τροφοδοτούνται και να επηρεάζουν αλληλα σε βαθμό που δεν υποψιαζόμαστε. Αυτήν ακριβώς την τριδιάστατη σκέψη και λογική, η οποία συνδέει την Φιλοσοφία και την ΦΑ θα παρουσιάσουμε στο παρόν άρθρο. Θα προσπαθήσουμε να στηρίξουμε κυρίως λογικά τη θέση ότι η μορφή και ο προσανατολισμός όλης της Φυσικής Αγωγής μέσα στον 21^ο αιώνα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις θέσεις και τις απαντήσεις που θα δώσουμε σε φιλοσοφικά ερωτήματα (υπόθεση 1) και ότι στη σχέση μεταξύ των δύο θα επηρεαστεί και η Φιλοσοφία,

δηλαδή η αντίληψη που έχουμε για την Φιλοσοφία¹², όμως αυτό δεν μας αφορά προς το παρόν (υπόθεση 1α).

Μέχρι το σημείο αυτό έχουμε ήδη υποθέσει ότι μία σύζευξη της Φιλοσοφίας και της ΦΑ είναι δυνατή, εφικτή, δέουσα, χρήσιμη (ειδικά για την ΦΑ) και καιρία, όμως η σύζευξη και η σχέση των εννοιών δημιουργεί ένα νέο σύνθεμα, άρα και ένα νέο ζήτημα προς εξέταση. Το σύνθεμα είναι η Φιλοσοφία της Φυσικής Αγωγής (ΦΦΑ). Ακολούθως πρέπει να εξετάσουμε την έννοια αυτή (την ΦΦΑ) κατά την μορφή και το περιεχόμενό της.

Φιλοσοφία της ΦΑ vs Φιλοσοφία των Σπορ

Η υπάρχουσα σχετική με την ΦΑ βιβλιογραφία είναι μικρή, παρά το γεγονός ότι υπάρχει άφθονο πρωτογενές υλικό αποτελούμενο κυρίως από άρθρα και από ένδοξα (αυτά υποκρύπτουν πολλές πρώτιστες παραδοχές και υπόρρητες στάσεις). Τα άρθρα όμως στην ΦΑ είναι λίγα. Ο Mike Mc Namme στο άρθρο του *The Nature and Values of Physical Education* επισημαίνει ότι η Φιλοσοφία εμφανιζόμενη στον χώρο της ΦΑ προκαλεί υποψία τόσο στους ασχολούμενους με αυτήν, διότι αυτοί όπως και ο πολύς κόσμος υπολαμβάνει την Φυσική Αγωγή ως ένα αντικείμενο πρακτικής, όσο και στους διαφόρους φιλοσόφους της εκπαίδευσης, οι οποίοι τουλάχιστον στην Βρετανία δεν αμφισβήτησαν τόσο την γενική αξία της Φυσικής Αγωγής, όσο την παιδαγωγική της διάσταση, οριζόμενη στενά υπό την εκδοχή της ανάπτυξης του ορθολογικού νου¹³. Αμφισβήτησαν δηλαδή το κατά πόσο ο μαθητής λαμβάνει γνώση, κατανόηση και γνωστική ανάπτυξη με την Φυσική Αγωγή. Τα ερωτήματα αυτά της δεκαετίας του 60 ακούγονται αρκετά γραφικά σήμερα στο 2010. Είναι λογικό, διότι στην δεκαετία του 60 δεν γνώριζαν και πολλά για την ενσώματη γνώση και μάθηση, ούτε για τις πολλαπλές νοημοσύνες. Όσο για την εκπαίδευση -στενά νοούμενη ως ανάπτυξη του ορθολογικού νου- έχουμε να πούμε ότι η μοντερνιστική αυτή και παλαιομοδίτικη άποψη για την εκπαίδευση είναι επίσης παρωχημένη. Αποτελεί ατόπημα να πει κανείς σήμερα ότι η εκπαίδευση περιορίζεται στην ανάπτυξη του «ορθολογικού νου». Διότι το ανθρώπινο ον δεν ταυτίζεται μόνο με τον νου του και, δεύτερον, ο νους και οι λεγόμενες νοητικές ικανότητες αποτελούν μία ευρύτατη γκάμα από λειτουργίες μέσα στις οποίες ανήκουν τόσο οι συναισθηματικές λειτουργίες όσο και οι αισθητικοκινητικές.

Στο σημείο αυτό υποχρεούμαστε στην κατωτέρω επισήμανση. Η ΦΦΑ είναι ένας πολύ πρόσφατος κλάδος σπουδής. Σε αντίθεση με την λεγόμενη Φιλοσοφία των Σπορ και του Αθλητισμού (*Philosophy of Sports*), η οποία έχει μια ιστορία τουλάχιστον 45 ετών¹⁴, η ΦΦΑ είναι πολύ νεώτερη. Αυτό που είπαμε έρχεται σε αντίθεση με την θέση του καθηγητή W. Morgan, ο οποίος μας λέει ότι η ΦΦΑ εμφανίστηκε πρώτη, αλλά αργότερα την δεκαετία του 70 εμφανίστηκε η Φιλοσοφία των Σπορ, η οποία διεκδίκησε αυτονομία ως φιλοσοφικός κλάδος σπουδής¹⁵. Ο αμερικανός φιλόσοφος θέλει να πει ότι η ΦΦΑ εμφανιζόμενη δεν ήταν αυτόνομος κλάδος σπουδής, αλλά ανήκε στην Φιλοσοφία της Εκπαίδευσης και αργότερα η τάση αυτή εγκαταλείφθηκε χάρις στην ανάπτυξη ενός άλλου αυτόνομου κλάδου¹⁶. Αυτή είναι η μισή αλήθεια και είμα-

στε αναγκασμένοι να διαχωρίσουμε την θέση μας¹⁷. Πρώτον, διότι η ΦΦΑ δεν είναι ένα αντικείμενο με περιεχόμενο αποκλειστικά ανήκον στην Φιλοσοφία της Εκπαίδευσης, όπως θα δείξουμε πιο κάτω. Αυτή η εκδοχή του Morgan αντιπροσωπεύει μία από τις τρεις ερμηνείες του όρου ΦΦΑ, όπως θα δείξουμε. Δεύτερον, δεν ήταν δυνατόν να αναπτυχθεί η ΦΦΑ σε μία εποχή που ούτε οι Επιστήμες της εκπαίδευσης είχαν συστηματοποιηθεί -διότι δεν είχαν αναπτυχθεί επαρκώς οι Επιστήμες της μάθησης (*Sciences of learning*)- ούτε όμως και η Φυσική Αγωγή ως επιστήμη. Ουδέποτε αναπτύχθηκε λοιπόν αυτοτελώς μια ΦΦΑ σε όλο της το πλάτος και το βάθος, απλούστατα διότι αυτό δεν ήταν τότε ιστορικά δυνατό και εφικτό. Ίδου ένας λόγος γιατί έγινε και η στροφή προς την Φιλοσοφία των Σπορ. Άλλωστε τα Σπορ στην δυτική κουλτούρα ήταν το κυρίαρχο φαινόμενο της κίνησης, πέριξ του οποίου συγκροτήθηκε η σχολική Φυσική Αγωγή στον 20^ο αιώνα από το '30 και μετά από τότε δηλαδή που τελείωσε η λεγόμενη 'μάχη των συστημάτων' (*the battle of the Systems*). Άρα η Φυσική Αγωγή (όχι ως επιστήμη, αλλά ως σχολική εφαρμογή) ταυτίστηκε μονομερώς με τα Σπορ. Μία ΦΦΑ θα ήταν το αυτό με μία Φιλοσοφία των Σπορ. Συγκεκριμένα η ΦΦΑ διαμορφώνεται ακριβώς τώρα στις ημέρες μας και -εάν εξαίρεσει κάποιος μερικά πολύ ενδιαφέροντα άρθρα- δεν βλέπουμε να έχει καταγράψει κάποιος συστηματικά το περιεχόμενο και τα ζητήματά της. Στο δίλημμα Φιλοσοφία των Σπορ ή ΦΦΑ υπάρχει και η απάντηση των Τσέχων φιλοσόφων όπως ο Ivo Jirasek οι οποίοι δεν δέχονται τον όρο Φιλοσοφία των Σπορ, ούτε την ΦΦΑ αλλά τον όρο Κινανθρωπολογία (*Kinanthropology*)¹⁸. Το αρχικό σκεπτικό τους φαίνεται αρκετά λογικό. Η Φιλοσοφία των Σπορ είναι ένας πολύ στενός όρος (διότι δεν είναι τα Σπορ τα μόνα κινητικά φαινόμενα που μελετάμε), ενώ από την άλλη η ΦΦΑ είναι όρος πολύ ευρύς (διότι μέσα εκεί ανήκουν και τοπικές όπως το σώμα, η φιλοσοφία του σώματος κλπ). Ακολουθώντας θα διατυπώσουμε τη θέση μας σχετικά με το πώς εννοούμε την ΦΦΑ, τι ακριβώς μπορεί να περιέχει και πώς μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη και στον προσανατολισμό της σύγχρονης Φυσικής Αγωγής μέσα στον 21^ο αιώνα. Εμείς πιστεύουμε ότι η ΦΦΑ είναι ευρύτερη της Φιλοσοφίας των Σπορ την οποία περιέχει. Διότι τα Σπορ υπάγονται στο λογικό πλάτος (*extention*) των κινητικών φαινομένων με τα οποία ασχολείται η ΦΑ.

Τι εννοούμε με τον όρο ΦΦΑ;

Προκειμένου να κατασκευάσουμε μία έννοια του όρου ΦΦΑ (Φιλοσοφία Φυσικής Αγωγής-*Philosophy of Physical Education*) και να διακρίνουμε τι πρέπει να περιλαμβάνει πρέπει να παραδεχθούμε ότι στον όρο ΦΦΑ συνυπάρχουν τρεις έννοιες μαζί: 1) Η έννοια «Φιλοσοφία», 2) η έννοια φυσική-σωματική (*physical*) παραπέμπουσα στο σωματικό στοιχείο (νοούμενο είτε ως μέσον είτε ή ως σκοπό), 3) η έννοια της «αγωγής ή εκπαίδευσης». Υπό το πρίσμα αυτό υπάρχουν πολλές ερμηνείες και σημαινόμενα του όρου ΦΦΑ. Και επειδή συγχρόνως υπάρχουν πολλές «Φιλοσοφίες», πολλές αντιλήψεις για το τι συνιστά «αγωγή ή εκπαίδευση» και πολλές φιλοσοφικές προσεγγίσεις σχετικά με το τι είναι και πώς λειτουργεί το σώμα μας, έπεται ότι

το ζήτημα γίνεται αρκετά περίπλοκο. Διότι εδώ – όπως και αλλού άλλωστε υφίσταται ένας πλουραλισμός. Πάλι έργο της Φιλοσοφίας είναι να βρει μια κοινή συνισταμένη μέσα σε αυτό το ρευστό περιβάλλον. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η ΦΦΑ υπάγεται σε τρία αντικείμενα σπουδής. Το ένα συσχετίζεται και τέμνει το άλλο. Και τα τρία όμως ανήκουν στην Φιλοσοφία. Κατωτέρω δίνουμε σχηματικά την τριπλή αυτή εκδοχή σημειώνοντας με έντονα γράμματα κάποιο σημείο του όρου ΦΦΑ. Τα έντονα γράμματα είναι λοιπόν το κεντρικό σημείο σπουδής, ή μάλλον η έμφαση που θα δώσουμε σε μία από τις τρεις έννοιες:

I. Η ΦΦΑ (ΦΦΑ) με τονισμένο το «Αγωγής»: υπάγεται εν γένει στον κλάδο που ονομάζεται διεθνώς ως *Philosophy of Education*. Ο κλάδος αυτός είναι ένα πεδίο με καλή και επαρκή ερευνητική προϊστορία και είναι το πεδίο που αναφέρει ο W. Morgan στο κείμενό του, υποστηρίζοντας (ορθώς) ότι εμφανίζεται ιστορικά πρώτο. Το πεδίο αυτό της σπουδής προϋποθέτει ότι τα μεγάλα προβλήματα της ΦΑ είναι πρωτίστως προβλήματα της Φιλοσοφίας της εκπαίδευσης. Προϋποθέτει επίσης ότι η Φυσική Αγωγή είναι και αυτή οργανικό και εγγενές στοιχείο της Εκπαίδευσης του ανθρώπου, πράγμα επίσης αληθές. Εκεί που σφάλει η εκδοχή αυτή είναι το γεγονός ότι η Φυσική Αγωγή δεν ταυτίζεται με τις σχολικές εφαρμογές της και μόνο. Διότι η Φυσική Αγωγή είναι εν πρώτοις μια επιστήμη με δικό της επιστητό και άρα με συγκεκριμένα ερευνητικά προβλήματα και κατευθύνσεις. Η μορφή και η κατεύθυνση όλων αυτών προέχει αιτιακά (θα έπρεπε να προέχει) παντός εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Όπως επίσης προέχει η φιλοσοφική ανθρωπολογία πάσης φιλοσοφίας της εκπαίδευσης. Τα μεγάλα προβλήματα στο πεδίο-εκδοχή περί του οποίου ο λόγος άπτονται της Γνωσιοθεωρίας, της Φιλοσοφικής ανθρωπολογίας και, σήμερα πλέον, των Γνωσιοεπιστημών¹⁹, διότι δεν μπορεί να γίνει σοβαρός λόγος για εκπαίδευση, μάθηση, κατανόηση, εάν αγνοούμε την φύση και την λειτουργία του νου και των γνωστικών μας εργαλείων. Θα μνημονεύσουμε δύο μεγάλα ζητήματα και προβλήματα, τα οποία προκύπτουν μέσα από το πεδίο αυτό: α) ποιοι είναι οι στόχοι της εκπαίδευσης και ποιοι είναι οι στόχοι της Φυσικής Αγωγής; β) ποια ακριβώς είναι η γνώση και η κατανόηση και η γνωσιακή διάσταση με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπος ο μαθητής κάνοντας Φυσική Αγωγή; Εάν πάλι υποθέσουμε ότι στην Φυσική Αγωγή κατακτάμε γνώση και κατανόηση, τότε αυτές μάλλον δεν είναι της ίδιας υφής με την γνώση στα Μαθηματικά ή στην Ιστορία. Και αποτελούν άραγε η γνώση και η κατανόηση τους μόνους στόχους μίας καλά σχεδιασμένης εκπαίδευσης;

II. Η ΦΦΑ με τονισμένο το «Φιλοσοφία»: υπάγεται καθαρά στην Φιλοσοφία της επιστήμης, η οποία μελετά τα οντολογικά και γνωσιολογικά θεμέλια και τα προβλήματα των επί μέρους επιστημών ή τεχνών. Όπως λοιπόν υπάρχει επιστήμη του Δικαίου και Φιλοσοφία του Δικαίου και όπως υπάρχει επιστήμη των Μαθηματικών και Φιλοσοφία των Μαθηματικών, ή της Ιατρικής, υπό την αυτήν έννοια υπάρχει και υφίσταται και η ΦΦΑ. Η οποία εντάσσεται πάλι σε ένα γενικότερο τμήμα φιλοσοφικής σπουδής που ονομάζεται *Philosophy of Science*. Προϋποτίθεται

εδώ ότι η ΦΑ είναι μία επιστήμη. Ιδού και εδώ δύο τουλάχιστον μεγάλα ζητήματα και προβλήματα του χώρου αυτού: α) είναι ή δεν είναι η ΦΑ μια επιστήμη²⁰ και τι είδους επιστήμη είναι αυτή; Το ερώτημα αυτό μπορεί να διατυπωθεί και με παραλλαγή όπως η ακόλουθη: ΦΑ, επιστήμη, τέχνη, ή τεχνολογία ή όλα αυτά και τι είδους; Το πεδίο αυτό εμφανίζεται δεύτερο. Ο ρόλος που παίζει εδώ η ΦΦΑ είναι ρόλος θεμελιωτικός²¹.

III. Η ΦΦΑ με τονισμένο το «Φυσικής-Σωματικής»:

Αυτή η εκδοχή υπάγεται σε αυτό που προσφάτως ονομάστηκε διεθνώς ως *Philosophy of the body*²², και το οποίο κατά ορισμένους υπάγεται στο πεδίο που είναι γνωστό ως *Philosophy of Mind*²³. Τα μεγάλα προβλήματα της ΦΑ εκκινούν στο πεδίο αυτό από τα προβλήματα που θέτει το γεγονός ότι έχουμε – οφείλουμε (η οφειλή εδώ λέγεται ως ηθικό – πολιτικό καθήκον) να διαχειριστούμε (βάσει ενός κανονιστικού προτύπου και με απόληξη κάποιο *summum bonum*, ένα σώμα και έναν νου και ως εκ τούτου τίθεται υπό ζήτηση η κατανόηση της λειτουργίας και της σχέσης τους. Εξ αυτού του γεγονότος το ζήτημα τούτο μας παραπέμπει σε εξειδικευμένα ζητήματα των Γνωσιοεπιστημών (*Cognitive Sciences*). Ιδού δύο μεγάλα ζητήματα του πεδίου αυτού: α) στην Φυσική Αγωγή η αγωγή αφορά στο σώμα, στον νου ή σε αμφότερα; β) Υπάρχουν νοοκεντρικές φυσικές ασκήσεις; Το πεδίο αυτό δεν έχει εμφανιστεί ακόμη, μορφοποιείται παράλληλα με την Φιλοσοφία του σώματος, τις πρακτικές του σώματος και τις Γνωσιοεπιστημικές ειδικά την θεωρία για την λεγόμενη ενσώματη γνωστική ικανότητα. Ο ρόλος που παίζει εδώ η ΦΦΑ είναι ρόλος παρόμοιος με αυτόν που προσπαθούν να παίξουν οι ενοποιητικές θεωρίες των βιολογικών επιστημών (βιολογία) με τις κοινωνικές (πολιτιστική ανθρωπολογία). Διότι ζητούμενο είναι εδώ η ενοποίηση του σωματικού με το νοητικό. Ίσως τα επόμενα δέκα χρόνια μας περιμένουν πολλές εκπλήξεις από το πεδίο αυτό, λόγω των ραγδαία αναπτυσσόμενων προγραμμάτων της Γνωσιοεπιστήμης.

Διαπιστώνουμε έως εδώ μια ισχύουσα τριχοτόμηση του ερευνητικού πεδίου υπό τον τίτλο ΦΦΑ. Σκιαγραφήσαμε με αδρές γραμμές την τοπολογία εκάστου πεδίου. Έκαστο πεδίο έχει τα μεγάλα του προβλήματα και τοπικές, τα οποία και διερευνά. Αυτό δεν αποκλείει το γεγονός ζητήματα και προβλήματα του ενός πεδίου να συγκλίνουν ως ένα βαθμό με αυτά του άλλου πεδίου. Παραδείγματος χάριν, ζητήματα που αποτελούν τον σκληρό πυρήνα της Φιλοσοφίας της εκπαίδευσης εμπλέκονται και συσχετίζονται με αυτά του τομέα III όπου υπάρχει η Φιλοσοφία του σώματος και η Φιλοσοφία του νου. Ίσως λοιπόν η ΦΦΑ αποτελεί μία μεγάλη σύνθεση απάντων αυτών των πεδίων.

Κατανοούμε -μάλλον φανταζόμαστε- εκ των δεδομένων αυτών τι συνέπειες θα έχει η πραγμάτευση αυτών των ζητημάτων για την Φυσική Αγωγή την ίδια. Τεράστιοι σε εύρος και νέοι ερευνητικοί χώροι με νέα προβλήματα και νέες πηγές γνώσης θα ανοίξουν και τα αποτελέσματα αυτών όλων των προγραμμάτων (διότι μόνο με την λειτουργία συγκεκριμένων ερευνητικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα συλλεχθούν και θα εκτιμηθούν τα αναγκαία δεδομένα) συγκλίνοντα θα κατασκευάσουν κάτι το οποίο μόνο με επιστημονική φαντασία μπορούμε να φαντα-

ταστούμε. Τα φιλοσοφικά (μάλλον τα διεπιστημονικά) αυτά προγράμματα θα αποκαλύψουν έναν ανεξερεύνητο χάρτη του υπεραντικειμενικού²⁴, όπως ονόμαζε ο γερμανός νέο-καντιανός φιλόσοφος Ν. Χάρτμαν (Nicolai Hartmann) το πεδίο εκείνο του επιστητού, το οποίο υπάρχει μεν ως αντικείμενο, αλλά δεν είναι τώρα ακόμη ορατό ή διερευνήσιμο.

Επειδή όμως η Φιλοσοφία είναι μία πολυεπίπεδη σπουδή, η οποία εφαρμόζεται σε πολλές διαστρωματώσεις του είναι θα εξειδικεύσουμε την διερεύνησή μας. Κατωτέρω παραθέτουμε μία ταξινόμηση των φιλοσοφικών πεδίων, αναφέροντας συγχρόνως ένα βασικό ερώτημα ή πρόβλημα της Φυσικής Αγωγής με το οποίο θα μπορούσαν να ασχοληθούν. Οι κατωτέρω ταξινομίες συμπληρώνουν την αρχική τριχοτόμηση για την οποία έγινε ήδη λόγος:

Φιλοσοφία ως Μεταφυσική-Οντολογία. Κύριο ερώτημα: τι είναι η ανθρώπινη κίνηση; Πώς ταξινομούμε τα φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης; Ποιες είναι οι απλούστατες μη αναγώγιμες οντότητες της επιστήμης αυτής; Ποια είναι τα «τέλη» της; Με την Μεταφυσική σχετίζεται επίσης το ζήτημα του νοήματος. Ενώ οι Επιστήμη κάνει επισημάνσεις και πιστοποιήσεις η Μεταφυσική αναζητεί το κυρίως ον και το νόημά του, ήτοι τις αρχές και τα τέλη του.

Φιλοσοφία ως Φιλοσοφία της επιστήμης. Κύριο ερώτημα: είναι η Φυσική Αγωγή μία επιστήμη ή όχι; ποιές οι ιδιαιτερότητες και τα γνωσιοθεωρητικά της θεμέλια σε σχέση με άλλες επιστήμες; Ποιες είναι οι κεντρικές θεωρητικές έννοιες πέρα των οποίων δομείται η επιστήμη της Φυσικής Αγωγής;

Φιλοσοφία ως Γνωσιοθεωρία. Τι μαθαίνει και τι κατανοεί κάποιος όταν κάνει Φυσική Αγωγή; Πού διαφέρει η γνώση και η κατανόηση εδώ σε σχέση με τα άλλα μαθήματα, όπως λ.χ. στα μαθηματικά ή στην ιστορία;

Φιλοσοφία ως Αξιοθεωρία. Γιατί αξίζει να ασχοληθεί κάποιος με την Φυσική Αγωγή δια βίου; Ποιες αξίες έχει το αντικείμενο αυτό σε σχέση με τα άλλα; Οι αξίες του είναι εγγενείς, ή οργανιστικές μέσα στον κορμό της εκπαίδευσης; Πώς διδάσκονται οι αξίες;

Φιλοσοφία ως Αισθητική. Το κύριο ερώτημα: η ανθρώπινη κίνηση ως τέχνη και ως αισθητικό αντικείμενο. Ποιο είναι το νόημα της κίνησης της και οι αισθητικές-γνωστικές ποιότητες και κατηγορίες που είναι σύμφυτες με αυτό; Τι μαθαίνουμε και πώς μαθαίνουμε από μία αισθητική μας εμπειρία;

Φιλοσοφία ως Ανθρωπολογία (φιλοσοφία παιδείας). Κατασκευάζοντας με την άσκηση τον καθολικό και τον ατομικό άνθρωπο. Ποια είναι η ανθρώπινη φύση (το βασικό ερώτημα το υπάρχον στην βάση παντός εκπαιδευτικού σχεδιασμού); Αποτελεί η Φυσική Αγωγή μία τεχνολογία του εαυτού²⁵; Εάν ναι ποια είναι τα όριά της; Και ποιος θα την χειρίζεται;

Φιλοσοφία ως Ηθική-Πολιτική. Το κύριο ερώτημα: μπορούμε και πρέπει να διαχειριστούμε τον εαυτό μας και να κατευθύνουμε την ανάπτυξή του, ή θα αποφασίζουν για το σώμα και τον νου μας και θα ενορχηστρώνουν άλλοι λ.χ. τα παρωχημένα εκπαιδευτικά προγράμματα;

Φιλοσοφία ως Λογική. Δεν χρειάζεται να επισημάνουμε

το αυτονόητο, ότι πάσα μέθοδος στις επιστήμες έχει ως βάση της εργαλεία της Λογικής, και ότι η Λογική είναι μέρος της Φιλοσοφίας. Το επιχείρημα αυτό ήταν γνωστό από την εποχή του Αριστοτέλους. Ο Αλέξανδρος ο αφροδισιεύς -ένας φιλόσοφος του τρίτου μ.Χ. αιώνας και ένας από τους μεγάλους σχολιαστές του αριστοτελικού έργου- στο υπόμνημα που μας παρέδωσε πάνω στα Αναλυτικά Πρότερα του Αριστοτέλους μας λέει:

«Η λογική και συλλογιστική αυτή πραγματεία την οποία έχουμε τώρα μπροστά μας (ομιλεί για το έργο Αναλυτικά πρότερα) υπό την οποίαν υπάγονται η αποδεικτική (μέθοδος) και η διαλεκτική (μέθοδος) και η πειραστική (μέθοδος), αλλά και η σοφιστική (μέθοδος) είναι στο σύνολό της έργον της φιλοσοφίας. Χρησιμοποιούν όμως αυτήν και άλλες επιστήμες και τέχνες, αλλά αφού την παρέλαβαν από την φιλοσοφία. Αυτής λοιπόν η εύρεση και η σύσταση και η προς τα κυριώτατα χρήση που είναι έργον αυτής, σε μερικούς φαίνεται ότι είναι μέρος της φιλοσοφίας, υπάρχουν όμως άλλοι που υποστηρίζουν ότι δεν είναι μέρος, αλλά απλώς όργανον»²⁶.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Είναι γνωστό ότι μετά τον 16^ο αιώνα οι επιστήμες άρχισαν να αυτονομούνται από την Φιλοσοφία από όπου και ξεκίνησαν. Την αρχή έκαναν οι Φυσικές επιστήμες και τελευταία απογαλακτίστηκε και η Ψυχολογία. Σήμερα όμως πολλές από τις επιστήμες έχουν την συμβάλουσα Φιλοσοφία τους και ζητούν άμεσα την συνδρομή της, υπάρχουν μάλιστα όχι μόνον έδρες αντίστοιχες αλλά και τρέχοντα προγράμματα. Φαίνεται ότι η «μαμά» Φιλοσοφία συνεχίζει να διορθώνει ακόμη τις ενήλικες, πλέον, 'τρομερές κόρες' της τις Επιστήμες σε πολλά ασκώντας τους κριτική²⁷ διακριτικά. Τα Μαθηματικά, η Βιολογία, η Φυσική, οι Καλές τέχνες χρειάζονται την Φιλοσοφία (αρκεί αυτή να είναι Φιλοσοφία) ή τις 'φιλοσοφίες' αν προτιμάτε. Τούτο διότι κατά την εύστοχη παρατήρηση του Κυριάκου Κατσιμάνη «βρισκόμαστε σήμερα μπροστά στο παράδοξο να έχουμε ολοένα και περισσότερο μία φιλοσοφία της επιστήμης όπου η φιλοσοφία ουσιαστικά λάμπει δια της απουσίας της, και όπου ο παράγοντας 'άνθρωπος' η σταθερή αυτή βάση αναφοράς έχει λησμονηθεί. Στη θέση τους τείνουν να εγκατασταθούν η ιστορία της επιστήμης και η θεωρία της»²⁸. Η παρατήρηση είναι σωστή και σπεύδουμε να την συνυπογράψουμε με την πληροφορία ότι σήμερα στις Βιολογικές επιστήμες υπάρχει ένα πρόγραμμα που ονομάζεται *Biohumanities*²⁹. Αυτό έχει στόχο να συνδέσει τις Βιολογικές επιστήμες με την Φιλοσοφία και τις Κοινωνικές επιστήμες μαζί, δηλαδή να τις συνδέσει με τον παράγοντα «άνθρωπο». Η προσπάθεια για ενοποίηση των ανομοιογενών επιστημονικών πεδίων είναι πλέον μια πασιφανής νεοεμφανιζόμενη τάση. Αυτή η τάση μας δίνει τα λεγόμενα υπερ-επιστημονικά (*trans-discipline*) πεδία σπουδής (όπως είναι π.χ. οι Γνωσιοεπιστήμες), τα οποία εξετάζουν κεντρικά προβλήματα και φαινόμενα που δεν θα μπορούσε ποτέ να εξετάσει μία επιστήμη μόνη. Υποψιαζόμαστε ότι όταν η ιδέα για μία ενοποιημένη Φυσική Αγωγή αποδειχθεί δύσχρηστη (ήδη είναι) η επιστήμη μας

θα προοδεύσει πάρα πολύ μέσω τέτοιων *trans-discipline* προγραμμάτων. Άλλωστε όσο η ενοποίηση των επιστημών αργεί να φανεί πρέπει να αντιληφθούμε ότι η Φυσική Αγωγή είναι μάλλον μια *trans-discipline* σπουδή και όχι ενιαία επιστήμη.

Η σοβαρή μελέτη της Φιλοσοφίας από τους σπουδάζοντες την Φυσική Αγωγή, θα ανοίξει ένα νέο πεδίο ζητημάτων και προβλημάτων, διανοίγοντας έτσι νέες ερευνητικές και θεωρητικές προοπτικές, οι οποίες -σχεδόν πάντα- επηρεάζουν και κατευθύνουν και τις εφαρμογές. Ας μην ξεχνούμε ότι οι εφαρμογές τροφοδοτούν τα επιστημονικά εργαστήρια όχι μόνο με νέα εμπειρικά δεδομένα (*sense data*), αλλά και με νέα προβλήματα. Όμως χρειάζεται φιλοσοφική ματιά και εκπαιδευμένος νους για να εκτιμήσει και να δει κάποιος ορθά τόσο τα δεδομένα όσο και τα προβλήματα. Και εδώ έγκειται η συμβολή της Φιλοσοφίας. Η μελέτη της Φιλοσοφίας από τους ασχολούμενους με τα φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης μπορεί να συμβάλλει επίσης στην κριτική διόρθωση και στον επαναπροσδιορισμό μεγάλων θεμάτων και παραδοσιακών παραδοχών σχετικών με την ΦΑ³⁰, οι οποίες σήμερα δεν αντέχουν στον κριτικό έλεγχο, ή χρειάζονται επαναδιατύπωση λόγω νέων δεδομένων. Έτσι μία ουσιαστική και σε βάθος ενασχόληση με την Φιλοσοφία φαίνεται πολλαπλώς χρήσιμη στην ανάπτυξη και μεταμόρφωση της ίδιας της Φυσικής Αγωγής μέσα στον 21^ο αιώνα.

Συνοπτικά η Φιλοσοφία μπορεί να παίξει ρόλο θεμελιωτικό, ή ρόλο κριτικό-επαναθεωρητικό σε μία επιστήμη (αυτή της Φυσικής Αγωγής) η οποία έχει επίσης ως απόληξη της τον άνθρωπο και ευρίσκεται σε μεγάλα σταυροδρόμια κατασκευής και μορφοποίησης. Τέλος η Φιλοσοφία ως μια άσκηση του διερευνητικού νου -κατά την εύστοχη παρατήρηση του καθηγητή John Anton- και ως μία τέχνη και δεξιότητα μεθοδικής χρήσης των λογικών μας εργαλείων μπορεί να διευρύνει το ερευνητικό μας μενού κάνοντας το υπεραντικειμενικό αντικείμενο. Για αυτό λέμε ότι η Φιλοσοφία δεν είναι μεν μία επιστήμη με την στενή έννοια, αν και χρησιμοποιεί την μέθοδο (τις μεθόδους), αλλά ευρίσκεται εντεύθεν και εκείθεν των επιστημών, δηλαδή είτε στα όρια-θεμέλια των επιστημών, είτε στα όρια-τέλη³¹ των επιστημών. Η ΦΑ εξετάζει προβλήματα εκφεύγοντα του άμεσα εμπειρικού χαρακτήρα των επιστημών, τεχνών και τεχνολογιών περί την ανθρώπινη κίνηση, και ζητήματα εκείθεν των διαψευσιοκρατικών πειστηρίων εγκυρότητας, ενώ αναστοχάζεται στα λογικά, οντολογικά και γνωσιοθεωρητικά θέματα των επιστημών, των τεχνών και τεχνολογιών, δομώντας και επαναπροσδιορίζοντας τις βασικές τους θεωρητικές έννοιες³². Δίνοντας έτσι τα πρώτα δομικά υλικά που χρειάζονται οι θεωρίες. Το ζήτημα του συνθέματος ΦΑ είναι αρκετά φορτισμένο, διότι πίσω από αυτό κρύβεται ο ανταγωνισμός και η διαμάχη προτεραιότητας και αυθεντίας μεταξύ της Φιλοσοφίας και των επιστημών. Μέχρι να αποφασίσουν οι επιστήμονες να φιλοσοφήσουν και οι φιλόσοφοι να ευρίσκονται σε σοβαρή επαφή με τα επιστημονικά επιτεύγματα. Και στον αιώνα που πέρασε πολλοί το αποφάσισαν. Ειδικά από χώρο της Φυσικής Αγωγής φαίνεται από ιστορικά παραδείγματα, πως όσοι επιστήμονες της Φυσικής Αγωγής αποφάσισαν να στηριχθούν στην Φιλοσοφία³³, βάθυναν την σκέψη και το έργο

τους και έγιναν πρωτοπόροι στην Φυσική Αγωγή κάνοντας κατασκευές και τομές αξίες θαυμασμού. Αναφερόμαστε σε δύο αμερικανούς που άκμασαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, τους Clark Hetherington και Charles Harold McCloy. Αυτό είναι ένα ακόμη επιχείρημα (ιστορικό και όχι φιλοσοφικό) για την ζητούμενη συμβολή στην Φυσική Αγωγή.

Σημειώσεις

1. Κατά τους αυστραλούς ερευνητές αυτό που λένε *Human Movement Studies* αποτελεί μία σπουδή συνιστάμενη από τεσσάρων ειδών αντικείμενα: Βιολογικές επιστήμες, Φυσικές επιστήμες, Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές. Βλ. BRUCE ABERNETHY, LAUREL T MACKINNON, VAUGHAN KIPPERS, STEPHANIE J HANRAHAN, MARCUS G, *The Biophysical Foundations of Human Movement*, Human Kinetics, Champaign 1997, p. 6-7. Ιδού γιατί είναι δύσκολο να υπάρξει σήμερα μια ενοποιημένη θεωρία της Φυσικής Αγωγής. Διότι η ενοποίηση βιολογικού-κοινωνικού είναι ακόμη και σήμερα ένα ζητούμενο. Εδώ γειρείται ένα άλλο ζήτημα. Είναι η Φυσική Αγωγή μια (ήδη) ενοποιημένη επιστήμη από όλα αυτά, ή είναι μάλλον υπερ-επιστημονικό αντικείμενο (*a trans-discipline subject*), όπως είναι λ.χ. οι Γνωσιοεπιστήμες; Τείνουμε προς την Β εκδοχή, όμως δεν είναι του παρόντος να διευκρινίσουμε το γιατί και τις συνέπειές του.

2. Η 'σχέση' αποτελεί μίαν ιδιαίτερη φιλοσοφική κατηγορία. Συμφώνως προς την αριστοτελική μεταφυσική αυτή είναι η κατηγορία των 'προς τι'. βλ. επίσης ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΑ Η *Οντολογία της σχέσης*, Αθήνα, Ίκαρος, 2002.

3. Δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ιστορικά ο ρόλος που έπαιξε ενίοτε η Φιλοσοφία, τα εργαλεία και οι υποθέσεις της, είτε στην διάψευση υποθέσεων και θεωριών, είτε στον κριτικό επαναπροσδιορισμό κομβικών θεμάτων της επιστήμης. Τα ιστορικά παραδείγματα είναι πολλά, αλλά για να μην κουράσουμε τον αναγνώστη εκλαμβάνουμε ένα από το βιβλίο που πρόσφατα διαβάσαμε για τον χριστιανό φιλόσοφο Ιωάννη τον Φιλόπονο (490-570 μ.Χ). Διαβάζουμε στον πρόλογο του βιβλίου αυτού κατά λέξη: "Δεν υπάρχει γενική μελέτη για τον Ιωάννη Φιλόπονο που να κυκλοφορεί σε βιβλίο, παρά την επίδραση που άσκησε στην φιλοσοφία και ιδιαίτερα στην επιστήμη. Ο Γαλιλαίος στα πρώτα συγγράμματά του τον αναφέρει συχνότερα απ' ότι τον Πλάτωνα και Κληρονόμημα απ' αυτόν, χωρίς να το αναφέρει, την θεωρία της ωθητικής δύναμης (*impetus*) που την εισαγωγή της χαρακτήρισε ο Thomas Kuhh 'επιστημονική επανάσταση'. Βλ. RICHARD SORABJI, *Φιλόπονος και η απόρριψη της αριστοτελικής επιστήμης*, Αθήνα, ΜΙΕΤ μετάφραση Χλόη Μπάλλα., 2006 σελ 9-10. Εδώ βλέπουμε πώς ένας φιλόσοφος ασκών κριτική σε έναν άλλο επηρέασε σε ύψιστο βαθμό έναν κορυφαίο επιστήμονα.

4. Λέγοντας 'εφαρμοσμένη επιστήμη' την Φυσική Αγωγή εννοούμε όχι την ΦΑ της θεωρίας και του εργαστηρίου, αλλά αυτήν των μεγάλων μαζικών εφαρμογών, όπως είναι η σχολική Φυσική Αγωγή, ή η Προπονητική. Εννοούμε δηλαδή την Φυσική Αγωγή του Σχολείου, του Γυμναστηρίου και του Στίβου, δίνοντας όμως πρωτοκαθεδρία σε αυτήν του σχολείου, διότι αυτή σχετίζεται περισσότερο με την Αγωγή απ' ότι ο στίβος.

5. Βλ. MARILYN M. BUCK, J. THOMAS JABLE, PATRICIA A. FLOYD, *Introduction to Physical Education-Foundations and Trends*, Thomson, Toronto 2003, pp. 4 – 5.

6. Το σύνολο εδώ λέγεται σε αντίθεση προς τον σωρό. Τα φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης είναι ένα χαλαρό σύνολο από φαινόμενα, που έχουν όχι κάποιο κοινό και ουσιώδες (τοίς πάσι κοινόν) χαρακτηριστικό, αλλά απλώς οικογενειακές ομοιότητες. Λ.χ. οικογενειακές ομοιότητες συνεχουν ορισμένα παίγνια με ορισμένα σπορ, και ορισμένα αθλήματα με ορισμένες *outdoor* ασχολίες.

7. Η επισήμανση των αυστραλών ερευνητών ότι η Φυσική Αγωγή ασχολείται γενικά με τα 'φαινόμενα της ανθρώπινης κίνη-

σης' θεωρείται αρκετά επιτυχημένη, όχι όμως αυστηρά φιλοσοφική. Επιτυχημένη διότι μέσα σε αυτά τα φαινόμενα δεν είναι μόνο τα σπορ, αλλά και οτιδήποτε άλλο το οποίο ενέχει την ανθρώπινη κίνηση, π.χ. Το Τάι τσι τσουάν. Οι αυστραλοί έτσι χωρίς να το ξέρουν καθόρισαν τα όντα με τα οποία ασχολούμαστε. Κάθε σοβαρή επιστήμη αρχίζει από την Οντολογία. Όμως η επισήμανσή τους πάσχει φιλοσοφικά. Διότι κάθε σοβαρή Οντολογία πρέπει να βρει όχι μόνο τις οντότητες με τις οποίες θα ασχοληθεί, αλλά μάλλον τις θεμελιώδεις, πρώτες και μη περαιτέρω αναγώγιμες οντότητες. Και τα 'φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης' δεν είναι η έσχατη και απλούστατη οντότητα- θεμέλιον. Διότι έκαστο φαινόμενο είναι σύνθεμα και όχι κάτι το απλόν. Η έσχατη οντότητα θεμέλιον φαίνεται να είναι η απλή κίνηση, η οποία ταξινομείται ως ώση, ως έλξη, ως άλμα ως μεταφορά, ως αναρρίχηση, ως πλήξη, ως απλό κινητικό μοτίβο πάσης υφής. Έπειτα για να ομιλήσουμε λίγο πιο τεχνικά, άλλο είναι το «φαινόμενο» και άλλο το «συμβάν» και άλλο το «γεγονός». Δεν ασχολούμαστε μόνο με φαινόμενα της ανθρώπινης κίνησης, αλλά (ίσως) και με γεγονότα και συμβάντα της ανθρώπινης κίνησης.

8. Αυτό που είπαμε εδώ φαίνεται δεδομένο και αυτονόητο. Εάν το διερευνήσουμε θα δούμε ότι στηρίζεται σε αφανείς και πολύ παλαιές προκειμένες όπως: (Θέση 1) : Η Φυσική Αγωγή αποτελεί αγωγή του σώματος. Εκ της θέσης αυτής και ο συλλογισμός: (Θέση 2) : Το σώμα το μελέτα η Ανατομία. Άρα οι ασχολούμενοι με την Φυσική Αγωγή πρέπει να σπουδάσουν την Ανατομία. Η προκειμένη αυτή πάει πολύ πίσω. Ο Φλάβιος Φιλόστρατος στον λόγο του *Γυμναστικός* εκφράζει την πεποίθηση ότι η Γυμναστική υπήρξεν μόριον (μέρος) της Ιατρικής. Για αυτό και πολλές φορές συνταγογραφούσαν τις ασκήσεις οι ιατροί. Όμως η φιλοσοφική ζήτηση θέτει υπό διερώτηση και εξέταση πολλά από τα προφανή και τα αυτονόητα, όπως το παραπάνω παράδειγμα. Οπότε εδώ το υποτιθέμενο κεκτημένο εμφανίζεται πάλι ως διερώτηση της μορφής: πού ακριβώς είναι χρήσιμη η μελέτη της Ανατομίας στην Φυσική Αγωγή ; Τι χρησιμεύει, ας πούμε, σε έναν καθηγητή Φυσικής Αγωγής να ξέρει τους μύες του ματιού ή της γνάθου; Και από πού προήλθε η θέση ότι η Ανατομία είναι χρήσιμη ή συμβάλλουσα στην Φυσική Αγωγή; Η πίστη αυτή προήλθε ως λογική συνέπεια, ή ως κοινωνική συνέπεια;

9. Κατά έναν ορισμό της Φιλοσοφίας του ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ (*Διαλεκτικά*, Αθήνα Παπαζήσης, 1978, σελ. 47), ο οποίος έχει μάλλον αριστοτελική προέλευση, η Φιλοσοφία είναι 'επιστήμη επιστημών και τέχνη τεχνών'. Ερμηνεία: τούτο δεν σημαίνει ότι η φιλοσοφία είναι μία από τις τέχνες ή μία από τις επιστήμες, αλλά ότι η φιλοσοφία είναι η επιστήμη (η βασιλίσ ή η πρωταρχική) με τις άλλες επιστήμες ακόλουθες. Σημαίνει επίσης την επιστήμη την υπάρχουσα στην βάση (στα θεμέλια) όλων των επιστημών. Είτε έτσι, είτε αλλιώς οι αρχαίοι αναγνώριζαν μια οντολογική και γνωσιοθεωρητική προτεραιότητα της Φιλοσοφίας, έναντι των λοιπών επιστημών και τεχνών. Πώς αλλιώς αφού άπασες οι επιστήμες και τέχνες εν τω βάθει προσκρούουν σε μη αναγώγιμα αλλού προβλήματα, Οντολογίας, Λογικής, Γνωσιοθεωρίας και Αξιοθεωρίας.

10. Ειδικά για την χώρα μας το φαινόμενο είναι οδυνηρό. Διότι οι έλληνες ανακάλυψαν και την Γυμναστική και την Φιλοσοφία. Πώς γίνεται να μην μπορούν να δουν την στοιχειώδη σύνθεση και συμβολή της μίας στην άλλη; Την στιγμή που άλλες επιστήμες

την βλέπουν αμέσως. Έτσι υπάρχουν έξω έδρες φιλοσοφίας της Βιολογίας, ή Φιλοσοφίας των Μαθηματικών κλπ.

11. Η Φιλοσοφία και η Φυσική Αγωγή θεωρούνται από τον πολύ κόσμο όχι μόνον ως διαφορετικά, αλλά και ως αντίθετα πράγματα. Το ένα (υποτίθεται ότι) είναι πρακτικό, το άλλο (υποτίθεται) θεωρητικό, το ένα (υποτίθεται) αφορά στο σώμα, το άλλο (υποτίθεται) στον νου, το ένα (υποτίθεται) αφορά την ρώμη και την ισχύ, το άλλο (υποτίθεται) στην αλήθεια κλπ. Όλες αυτές οι παραπάνω απόψεις κρύβουν πολλά ένδοξα, δηλαδή λαϊκές, αφελείς, υπόρητες και α-ρίογι παραδοχές οι οποίες αποτελούν πίστεις χωρίς να έχουν δικαιολόγηση (*justification*) και αλήθεια. Αυτοί που τα υποστηρίζουν συνήθως αγνοούν τόσο το ένα όσο και το άλλο. Έπειτα υπολαμβάνουν την Φιλοσοφία και την Φυσική Αγωγή ως αεί σταθερά σημεία, πράγμα που δεν ισχύει. Διότι τα αντικείμενα αυτά εμφανίζονται με πολλές μορφές και υπόκεινται σε συνεχείς αναθεωρήσεις. Τα απλουστευτικά αυτά σχήματα υποχωρούν μόλις σκεφθούμε: υπάρχει άραγε Φιλοσοφία νοούμενη ως άσκηση; Υπάρχει. Και υπάρχει Φυσική Αγωγή στηριγμένη στην Φιλοσοφία; Η καταφατική μας απάντηση στα δύο αυτά σημεία σημαίνει απλώς την απαρχή μιας μεγάλης ερευνητικής περιπέτειας ανακάλυψης. Σε αυτόν το στόχο συνοψίζεται άλλωστε και όλο το ερευνητικό μας έργο την τελευταία δεκαετία.

12. Μέχρι τώρα η Φιλοσοφία έχει εμφανιστεί με πολλές μορφές και υφές. Μία είναι αυτή της φιλοσοφίας-λογοτεχνίας, όπου ο λόγος της γίνεται ποιητικός σχεδόν και γεμάτος μεταφορές, σχήματα, μύθους και αφηγήσεις (*Τίμαιος* του Πλάτωνα). Μία άλλη είναι η Φιλοσοφία-λογική όπου ο φιλόσοφος μιλάει σαν μαθηματικός με απριόρι προτάσεις και αποδεικτικούς συλλογισμούς (*Τρακτάτους* του πρώιμου Βιτγκενστάιν, *Ηθική* του Σπινόζα). Κάποτε όμως και σε κάποια σχολή η Φιλοσοφία είχε εμφανιστεί κυρίως ως άσκηση, ως μία ιδιότυπη προθετική αυτοποιητική πράξη. Αυτή δήλωνε συγχρόνως και έναν τρόπο ζωής. Η σχολή αυτή ήταν η Στωική. Δυστυχώς ο στωικισμός εξέλιπε μετά τον τελευταίο του μεγάλο θιασώτη του τον Μάρκον Αυρήλιον. Όμως η ιδέα της Φιλοσοφίας ως άσκησης είναι ακόμη παρούσα σε διάφορες μορφές βίου, όπως ο μοναχικός.

13. MIKE McNAMEE, *The nature and Values of Physical Education*, προσπελάστηκε την 21-07-2009, http://www.sagepub.com/upm-data/9756_036313Ch1.pdf. Ο άγγλος φιλόσοφος μιλάει για τους φιλοσόφους της εκπαίδευσης του '70. Σήμερα δεν νομίζουμε ότι μπορεί κάποιος εύκολα να αμφισβητήσει τον ρόλο της Φυσικής Αγωγής στην εκπαίδευση, διότι έκτοτε τόσο η εκπαίδευση όσο και η Φυσική Αγωγή έχουν επαναθεωρηθεί και επανακαθορισθεί. Εκπαίδευση σήμερα δεν είναι η ανάπτυξη του ορθολογικού νου μόνο και Φυσική Αγωγή δεν σημαίνει ότι κάνω μηχανικά ασκήσεις για ανάπτυξη των μυών ή της αντοχής, ούτε ότι διδάσκω μόνο κινητικές δεξιότητες.

14. Για την ιστορία του όρου και του αντικείμενου βλ. W.J. MORGAN, *Philosophy and Physical Education*. In: *The Handbook of Physical Education*. DAVID KIRK, DOUNE MACDONALD, MARY O'SULLIVAN (eds), London, Sage, pp. 97-109, 2006.

15. WJ MORGAN, όπ. σελ. 97 - 98.

16. WJ MORGAN, όπ. σελ. 97.

17. Το ζήτημα αυτό είναι ιστορικό και δεν θα επεκταθούμε. Στο παρόν άρθρο μας αναφέρουμε εν συνόψει τις ενστάσεις μας. Το θέμα αυτό απαιτεί ενδελεχή διερεύνηση και προφανώς ένα νέο άρθρο.

18. IVO JIRACEK, *Philosophy of Sport or Philosophy of Physical Culture? An Experience from the Czech Republic*. *Philosophical Kinanthropology in the Sport, Education and Society*, 1470-1243, Volume 8, Issue 1, pp. 105 - 117, 2003.

19. Για μία εισαγωγική ενημέρωση στο πεδίο αυτό βλ. NEIL A. STILLINGS et al, *Εισαγωγή στην Γνωσιοεπιστήμη*, MIET, Αθήνα, μετάφραση Γ. Μαραγκός, 2002.

20. Το πρόβλημα αυτό είναι ακόμη και σήμερα ανοικτό. Βλ την διατριβή του ALBERTO REINALDO REPOLD FILHO, *In search of Academic Identity: Physical Education, Sport Science and the field of Human Movement Studies*, (dissertation thesis), University of Leeds, 2000. Η διατριβή καταλήγει σε μια πολύ αποθαρρυντική για το επιστημονικό κύρος της Φυσικής Αγωγής θέση.

21. Η θεμελιοκρατία ως αντιτιθέμενη στον γεγονοτισμό απο-

τελεί κατά τον Στάθη Ψύλλο μορφή ιδεαλιστικής τοποθέτησης στην Φιλοσοφία της επιστήμης. Βλ. ΣΤ. ΨΥΛΛΟΣ, *Επιστήμη και Αλήθεια*, Αθήνα, εκδόσεις. Οκτώ, σελ. 68-71, 2008. Κατά τον ανωτέρω φιλόσοφο της επιστήμης οι δύο αυτές οπτικές έχουν μία διαφορετική μεταφυσική αφετηρία για το πώς συλλαμβάνουμε την πραγματικότητα. Και «ο μεν γεγονοτισμός σημαίνει να συλλάβουμε την πραγματικότητα ως το σύνολο των γεγονότων, ενώ ο δεύτερος το να την συλλάβουμε ως το σύνολο μόνο των θεμελιωδών γεγονότων». Ό.π. σελ. 64. Λέγοντας 'θεμελιώδη γεγονότα' εννοούν οι θεμελιοκράτες μία βάση γεγονότων μη αναγώγιμη σε κάτι άλλο. Η έννοια των γεγονότων αντανάκλα μία άλλη οντολογία από αυτή του αριστοτελικού κόσμου των ουσιών.

22. Ο Φρειδερίκος Νίτσε και ο γάλλος Μερλώ Ποντύ (κυρίως με το διάσημο έργο του *Phenomenology of Perception*) είναι οι φιλόσοφοι, οι οποίοι έστρεψαν την προσοχή της Φιλοσοφίας στο ανθρώπινο σώμα. Σήμερα η βιβλιογραφία η συναφής με την Φιλοσοφία του σώματος και της σωματικότητας ογκούται συνεχώς και η τάση αυτή φαίνεται να έχει πολύ μέλλον. Συνοπτικά βλ. MICHAEL MURPHY, *The Future of the Body-Exploration into the further evolution of human nature*, Jeremy P. Tarcher/ Putnam, NY, 1992.

23. Πολλές επιστήμες έχουν αναλάβει να εξηγήσουν τον νου. Για αυτό και στο θέμα τούτο επικρατεί πολλή σύγχυση. Η Ψυχολογία, οι Νευροεπιστήμες, η Γλωσσολογία, οι Επιστήμες της πληροφορίας, και η Φυσική είναι ορισμένες από αυτές. Ειδικά για την Φυσική έχουν προσφάτως προταθεί από πολλούς οι λεγόμενες θεωρίες για την κβαντομηχανική φύση της συνείδησης. Όσον αφορά την φιλοσοφία, η Φιλοσοφία του Νου (*Philosophy of Mind*) έχει με την σειρά της προτείνει πολλές εκδοχές σχετικά με την σημασία του όρου. Κυρίαρχες σχολές εδώ είναι ο δυϊσμός, ο ματεριαλισμός ή φυσικαλισμός και ο λειτουργισμός. Για ορισμένες από τις εκδοχές αυτές της εννοίας του «νου» βλ. σχετικά JAEGWON KIM, *Η Φιλοσοφία του Νου*, Αθήνα, Leader Books, 2005.

24. Για την έννοια του υπεραντικειμενικού ως όντος, το οποίο δεν έχει γίνει ακόμη αντικείμενο βλ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ, *Γνωσιολογία*, Αθήνα, Ίκαρος, σελ. 55-65, 1954.

25. Η έννοια της 'τεχνολογίας του εαυτού' (*technology of the self*) έρχεται από τον Μισέλ Φουκώ, αν και κατά την άποψή μας η ιδέα αυτή έχει αρχαία καταγωγή. Παρά το γεγονός ότι ο αρχαίος άνθρωπος ενδιαφερόταν για την καθολική ταυτότητα (ουσία) και όχι για την ατομική (εαυτός-εγώ) στην οποία έδωσε έμφαση η νεωτερικότητα. Πάσα άσκηση, η οποία βελτιώνει ιδιότητες και χαρακτηριστικά μας αποτελεί αφ'εαυτής μία τεχνολογία του εαυτού. Έτσι η άσκηση αποδεικνύεται ως το πρωτεύον εργαλείο πάσης τεχνολογίας του εαυτού. Ίδου γιατί κατατάξαμε την ΦΑ και στις τεχνολογίες. Ακόμη και η αρχαία Φιλοσοφία, πλήρης από φιλοσοφικές ασκήσεις σε όλες της σχολές, δεν είναι παρά μία τεχνολογία του εαυτού, έχουσα ως στόχο να μετατρέψει τον φαύλο, εμπαθή και κακό άνθρωπο σε αγαθό, απαθή και ευδαίμονα. Πίσω από την ιδέα αυτήν κρύβεται η μυθολογία για τα τέσσερα γένη του Ησιόδου και η εβουλοισιονιστική (*evolutionism*) ηθική. Κατ' αυτήν σκοπός και κήριο ηθικό καθήκον στην ζωή, δηλαδή μέγιστο ηθικό αγαθό θεωρείται η ανθρώπινη τελείωση.

26. ALEXANDRI in *Aristotelis Analyticorum Priorum Librum I Commentarium*, edited Maximilianus Wallies, Reimeri Berolini MDCCCLXXXIII, σελ. 1, 1883 (Η απόδοση από το αρχαίο κείμενο είναι δική μας).

27. Κλασικό παράδειγμα το λεγόμενο πρόβλημα της επαγωγής (*the problem of induction*). Οι επιστήμες χρησιμοποιούν κατά κόρον την μέθοδο της επαγωγής χωρίς να εξετάσουν τα γνωσιοθεωρητικά και λογικά της θεμέλια. Τρεις τουλάχιστον φιλόσοφοι μέσα στον εικοστό αιώνα μας έδειξαν τα προβλήματα που συνεπάγεται το εργαλείο αυτό. Ο Πόππερ, ο Κούαν και ο Γκούντμαν, ο οποίος και δημιούργησε το παράδοξο της επαγωγής ή μάλλον το παράδοξο Γκούντμαν.

28. ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΤΣΙΜΑΝΗΣ, Φιλοσοφία της επιστήμης ή Φιλοσοφία και Επιστήμη; αλληλεπίδραση επαγωγή και οριοθέτηση, στο Δ Σφενδόνη-Μέντζου (επιμ.) *Φιλοσοφία των Επιστημών*, Θεσσαλονίκη, Ζήτηρ, 2008, σελ. 230.

29. Βλ. Στο άρθρο των KAROLA STOTZ AND PAUL E. GRIFFITHS *Biohumanities: Rethinking the relationship between biosciences*,

philosophy and history of science, and society*, προσπελάστηκε την 26-8-2009, στην http://www.hss.adelaide.edu.au/philosophy/.../Stotz_Griffiths_2008_Biohumanities.pdf.

30. Μια τέτοια παραδοχή ήταν –και είναι– ότι η Φυσική Αγωγή αφορά μόνο στο σώμα μας και απευθύνεται στο σώμα εκπαιδευόμενός το. Είναι η τάση η οποία από παλαιά έβλεπε την επιστήμη μας ως μία ‘αγωγή ή εκπαίδευση του σώματος’. Με την προοπτική αυτή η ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ανήκε στις βιολογικές επιστήμες, όπως η Ιατρική (βλ. και υποσ. Αρ 4). Η τάση αυτή η οποία στηριζόταν στα διάφορα συστήματα Γυμναστικής βρήκε το αντίπαλο δέος την δεκαετία του 30 στις ΗΠΑ από μίαν άλλη τάση η οποία ερμήνευσε τον όρο ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ως ‘Αγωγή όλου του ανθρώπου με μέσον το σώμα’ και η οποία τάση στηρίχθηκε κυρίως στα Σπορ. Μία μεγάλη αναθεωρητική περιπέτεια πέρασε μέσα στον εικοστό αιώνα μία έννοια κλειδί της σύγχρονης ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, η οποία και μας έδωσε μία (την πρώτη ίσως) μεγάλη θεωρία της ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ. Ομιλούμε για την έννοια της Fitness, η οποία –ημειωτέον– προέρχεται από την εξελικτική Βιολογία και σημαίνει κατά βάση προσαρμογή. Η έννοια αυτή είναι η βασική έννοια της ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ νοούμενης ως ‘Αγωγής του σώματος’ (education of the physical) και –πέρα από την εύχρηστη εικόνα της– πρέπει να σημειώσουμε ότι είναι το αντικείμενο στο οποίο στηρίχθηκε μία βιομηχανία ολόκληρη με απίστευτα κέρδη. Σήμερα στην εφαρμοσμένη ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ το fitness δεν υπάρχει ως σκοπός (τα αναλυτικά προγράμματα μιλάνε για ‘βιολογικό σκοπό’, αλλά όχι για συστηματική προπόνηση των μαθητών στην φυσική κατάσταση), και τούτο είναι λογικό, διότι απλούστατα το σχολείο δεν παίζει ούτε τον ρόλο του Γυμναστηρίου, ούτε τον ρόλο του στίβου. Στα τέλη του εικοστού αιώνα η έννοια της fitness άρχισε να αντιμετωπίζεται κριτικά, σε σημείο που σήμερα μιλάμε για σταδιακή θεωρητική αποκαθάρωση από το βάθος της ειδικά μέσα στην σχολική ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ. Η μία ένσταση εναντίον της ήλθε από ένα άλλο αντίθετο στρατόπεδο μέσα στην ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ. Το στρατόπεδο της Φυσικής Αγωγής ως ‘αγωγής του όλου ανθρώπου μέσα από το σωματικό στοιχείο’ (Education through the physical). Η τάση αυτή αναπτύσσεται διεθνώς και μάλλον εκεί είναι το μέλλον της ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ. Η άλλη ένσταση εναντίον τού μοντέλου της ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ-Fitness ήλθε από τον μεταμοντερνισμό, ο οποίος επεσήμανε την απάνθρωπη χρήση και καθυπόταξη του σώματος, το οποίο αντιμετωπιζόταν ως μηχανήμα υπό τροποποίηση, βάζοντας τον άνθρωπο μέσα σε ένα ατέρμον παίγνιο αλήθειας (truth game). Για την μεταμοντέρνα ένσταση αυτήν αναλυτικά αλλά και για τον όρο «παίγνιο αληθείας» βλ. στο άρθρο της PIRKKO MARKULA, Embodied Movement Knowledge in Fitness and Exercise Education, In: LIORA BRESLER (ed), *Knowing Bodies, Moving Minds*, Dordrecht, Kluwer, 2004, pp. 70 – 75.

31. Το ότι οι επιστήμες έχουν ‘όρια τέλη’ δηλαδή ένα ύψιστο αγαθόν, το οποίο εκ των προτέρων αποτελεί συστατικό και ουσιώδες στοιχείο τους, αλλά και το νοητό τους πέρας, είναι μία άποψη περιέχουσα πολύ αριστοτελική τελεολογία. Η τελεολογία αποτελεί μεταφυσική δοξασία συμφώνως προς την οποία τα πράγματα και τα όντα εν τη γενέσει των εμπεριέχουν κάποιον

αιτιακό παράγοντα, ο οποίος ονομάζεται «τελικόν αίτιον» (causa finalis). Και ο οποίος τα διαμορφώνει προς το πέρας ή τέλος αυτό. Ο Αριστοτέλης παρουσιάζει στο έργο του μία φυσική τελεολογία, μία ηθική τελεολογία και μία ανθρωπολογική τελεολογία, οι οποίες όμως δεν μας απασχολούν εδώ. Θα προσθέσουμε και μία επιστημονική τελεολογία. Αυτή –όσον αφορά το θέμα μας– συνοψίζεται στην γνωστή θέση ότι: Πάσα τέχνη και πάσα επιστημονική έρευνα καθώς και πάσα πράξις και περιεσκεμμένη απόφασις φαίνεται ότι αποβλέπει εις κάποιο αγαθόν. Η ιατρική λόγου χάριν σκοπόν έχει του υγείαν, η ναυπηγική το πλοίον η στρατηγική την νίκην κλπ” Αυτό σημαίνει ότι η Ιατρική συναρτάται και διαμορφώνεται εξ αρχής και πάντα σε στενή σχέση με την αντίληψη που έχει για το τέλος της δηλαδή για την υγεία. Μια Ιατρική η οποία πάσχει στο να καθορίσει τι ακριβώς είναι η υγεία, θα ήταν μία πολύ κακή ιατρική. Άρα το τέλος τίθεται ήδη στην αρχή και παρακολουθεί, προ-οδοποιεί, ειδοποιεί (δίδει «είδος», μορφή δηλαδή) και καθορίζει όλη την φυσιογνωμία του όντος που λέμε Ιατρική. Βλ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ *Ηθικά Νικομάχεια*, Αθήνα Πάπυρος, ά.χ. μετ. Α. Δαλέζιου, 1094α 1-10.

32. Κατά τον γάλο φιλόσοφο Gilles Deleuze ο φιλόσοφος δεν είναι κάτι άλλο παρά κατασκευαστής εννοιών . Βλ. το σύγγραμμα του, το οποίο συνέγραψε μαζί με τον FELIX GUATTARI *Τι είναι η Φιλοσοφία*, Αθήνα, Καλέντης, σελ. 11-12, 23, 2004. Όλες οι επιστήμες στηρίζονται σε ορισμένες θεωρητικές έννοιες. Παράδειγμα η νευτώνεια Φυσική στηρίχθηκε στις έννοιες του χώρου, του χρόνου, της ύλης και της δύναμης. Η σύγχρονη Φυσική συνέπτυξε τις δύο πρώτες στον χωρόχρονο, αντικατέστησε την ύλη (η οποία είναι μάλλον μία φιλοσοφική κατηγορία) με την αλληλουχία των γεγονότων και αντικατέστησε επίσης την δύναμη με την ενέργεια. Ερώτηση: Ποιες είναι οι μεγάλες θεωρητικές έννοιες της Φυσικής Αγωγής; Εάν δεν ευρεθούν ουδείς δικαιούται να ομιλεί περί επιστήμης της ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ. Η απάντηση στο ανωτέρω θεμελιώδες ερώτημα μας παραπέμπει και στο ζητούμενο μιας Οντολογίας της ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ, αλλά και στο ρητό του M. Heidegger στην εισαγωγή.

33. Αναφερόμαστε ρητά σε δύο πρωτοπόρους πάνω στην ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ του εικοστού αιώνα, οι οποίοι είναι άγνωστοι στην Ελλάδα και μάλλον παρεξηγημένοι και ακατανόητοι ακόμη και στην χώρα τους, στις ΗΠΑ. Αμφότεροι είναι υπεύθυνοι για την απαρχή ενός μεγάλου διαλόγου γύρω από την φύση της ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ο οποίος επίσης είναι άγνωστος την χώρα μας και καταγράφηκε το 1930 ως ‘the great debate’. Ο ένας είναι ο CHARLES HAROLD McCLOY και ο άλλος ο CLARK HETHERINGTON. Ειδικά ο πρώτος είναι τελείως παραγνωρισμένος. Γνωρίζουμε από έμμεσες, αλλά αδιάσειστες αναφορές ότι αμφότεροι είχαν κάποια επαρκή σχέση με τον φιλοσοφικό προβληματισμό. Ελάχιστοι γνωρίζουν ότι ο πρώτος έγραψε ένα βιβλίο με τον τίτλο *The philosophical basis of physical Education* το 1940! Το βιβλίο αυτό δεν αξιοποιήθηκε ποτέ ούτε εκτιμήθηκε ανάλογα στην εποχή του. Σήμερα το έργο αυτό είναι μάλλον εξαφανισμένο. Για τον δεύτερο γράφτηκε ένα βιβλίο βιογραφικό από την OAKES BRONSON με τον τίτλο *Clark Hetherington scientist and philosopher*.